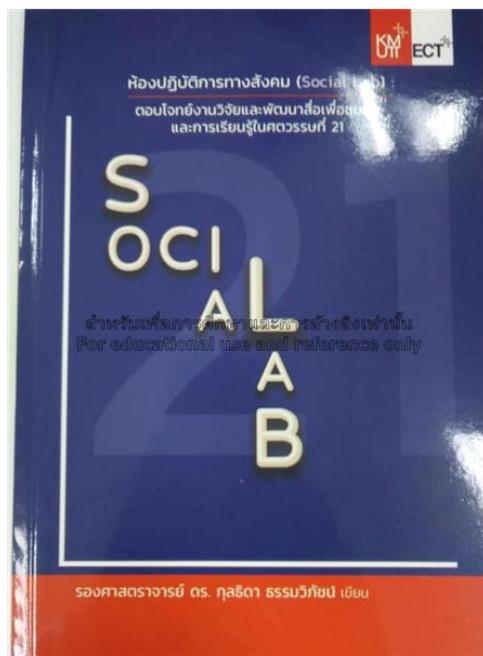

บรรณนิทัศน์*

ห้องปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) : ตบโจทย์งานวิจัยและพัฒนาสื่อ เพื่อชุมชนและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

กุลธิดา ธรรมวิักษณ์. (2562). ห้องปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab): ตบโจทย์งานวิจัยและพัฒนาสื่อเพื่อชุมชนและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ธรรมวิักษณ์ จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.) ซึ่งเป็นผู้สอนวิชา ETM 358 การสื่อสารการตลาด ได้อธิบายเอาไว้ในคำนำว่าวิชานี้มีการใช้ชุมชนรอบมหาวิทยาลัยจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนใต้สะพานโชน 1 ชุมชนหลังสวนธนบุรีรมย์ ชุมชนหมู่ 3 บางมด และชุมชนคลองเตย มาเป็นพื้นที่สำหรับนักศึกษาในรายวิชา ได้ร่วมกันผลิตสื่อและกิจกรรมพิเศษภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้ชุมชนและนักศึกษาได้รับความรู้ และมีการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น จนทั้งชุมชนและนักศึกษาได้รับรางวัลมาแล้วหลายครั้ง

เนื้อหาในเล่มแบ่งออกเป็น 8 บทหลัก โดยในบทที่ 1 ห้องปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) เป็นการแนะนำความหมายของคำว่า ห้องปฏิบัติการทางสังคม รวมไปถึงลักษณะเด่น 3 ประการ คือ มีลักษณะเป็นสังคม มีลักษณะการทดลอง และมีลักษณะเป็นระบบ ในช่วงท้ายบท ผู้เขียนได้อธิบายถึงนโยบาย

---

* สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ คณะมนุษยศาสตร์และนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ, e-mail: pooksuthida@yahoo.com

ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจร.) ที่มีการสนับสนุนการทำโครงการวิจัยดังกล่าว ผ่านวิชา ETM 358 การสื่อสารการตลาด

ในบทที่ 2 ผู้เขียนให้ข้อมูลความเกี่ยวข้องระหว่างแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กับ ห้องปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) โดยสรุปว่า แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นให้ผู้เรียน พัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกด้วยรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการทางสังคม โดยมีเครื่องมือที่ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งผู้เขียนอธิบายว่า ในรายวิชาของตนเอง ได้มีการจัดการเรียนรู้เชิงรุกแบบโครงการ (Project Based Learning) และผู้เขียนยังได้ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมโดยชุมชนเป็นฐาน ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ซึ่งมีการทำวิจัยชั้นเรียนและปรับปรุงมาตลอด 7 ปี และชุมชนที่เป็นพื้นที่ในการดำเนินงาน คือ ชุมชนรอบ ๆ มหาวิทยาลัยที่มีรัศมีไม่เกิน 10 กิโลเมตร

เครื่องมือ 9 ขั้นตอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการทางสังคม ในพื้นที่ ห้องปฏิบัติการทางสังคม (Social Lab) ประกอบด้วย การจัดตั้งบริษัทจำลอง ECT: Agency โดย นักศึกษามีการแบ่งงานกันทำ การถอดบทเรียนการทำงานในชุมชนด้วยโอกาส มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนและโครงการเพื่อจัดทำโจทย์วิจัย การบริการสังคม การวัดการประเมินผลและนำเสนอ ผลงาน การนำโครงการเข้าประกวดระดับประเทศเพื่อฝึกฝนตนเอง การร่วมกันเขียนบทความวิจัยและ นำเสนอในเวทีประชุมวิชาการเพื่อสรุปผลงานให้เป็นรูปธรรม การทำงานภายใต้หลักการ win-win situation ที่นักศึกษาได้เรียนรู้และชุมชนได้รับประโยชน์ และสื่อมีความสนใจนำเสนอผลงานดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนได้ สรุปประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้เรียนในรายวิชา ETM 358 การสื่อสารการตลาด ว่า โครงการนี้ช่วยเพิ่มทักษะ เช่น การอ่าน การเขียน การคำนวณ การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความเข้าใจ ต่างวัฒนธรรม การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ การสื่อสาร ทักษะอาชีพและการเรียนรู้ เป็นต้น

ในบทที่ 3 ผู้เขียนให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกับชุมชน และเครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วม กับชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านและผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำงานวิจัยในลักษณะเดียวกัน ได้มองเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยผู้เขียนให้คำแนะนำในการทำงานร่วมกับชุมชน เช่น สร้างความเป็นกันเอง แสวงหาผู้นำท้องถิ่น ค่อยเป็นค่อยไป มีความตั้งใจและจริงจังต่อการทำงานและต่อชุมชน สำหรับเครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วม กับชุมชนนั้น คือ การใช้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมจากสมาชิกชุมชนมาร่วมสร้าง ซึ่งควรพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ ที่มา และเหตุการณ์สำคัญของชุมชน การสร้างแผนที่รอบนอกหรือรอบใน ของชุมชน เพื่อร่วมกันค้นหาจุดที่ต้องการจะทำโครงการ การสร้างปฏิทินการผลิต อาจจะเป็นทั้ง ช่วงเวลาในการผลิตผลผลิตของชุมชน และวันเวลาของเหตุการณ์ วันสำคัญ กิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหา ข้อมูล และความคิดเห็นของคนในชุมชน

สำหรับบทที่ 4-5-6 และ 7 นั้น ผู้เขียนได้นำกรณีศึกษาที่ตอบโจทย์การวิจัยและพัฒนาสื่อเพื่อ ชุมชนและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มาแนะนำ โดยประกอบไปด้วย ชุมชนใต้สะพานโชน 1 ชุมชน หลังสวนธนบุรีรมย์ ชุมชนหมู่ 3 บางมด และชุมชนคลองเตย ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีการนำเสนอเนื้อหา ในส่วนแรก คือ ลักษณะและปัญหาในชุมชนในพื้นที่ห้องปฏิบัติการทางสังคม และส่วนที่สองเป็น การนำเสนอโครงการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา

บทสุดท้าย คือ บทที่ 8 เป็นการทบทวนภายหลังปฏิบัติงาน และนำเสนอเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนร่วมในห้วงปฏิบัติการทางสังคม โดยการทบทวนภายหลังปฏิบัติงาน หรือ After Action Review: AAR ผู้เขียนสรุปว่า เป็นการตั้งคำถามหลังจากโครงการเสร็จสิ้นว่า สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะได้จากการทำงานคืออะไร สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร สิ่งที่แตกต่างกันและทำไมจึงแตกต่างกัน และสิ่งที่ต้องแก้ไข คืออะไร จะปรับปรุงได้อย่างไร สำหรับเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนร่วมในห้วงปฏิบัติการทางสังคม เป็นการนำเสนอความคิดเห็นพอสั่งเซปของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักศึกษา ชาวบ้านในชุมชน สื่อมวลชน โดยเป็นทั้งผู้ที่ได้รับรางวัลจากโครงการนี้ ซึ่งเป็นเสมือนการตอกย้ำผลสำเร็จของโครงการ ผู้เรียน ชุมชน และอาจารย์ผู้สอน

การทำวิจัยและการเรียนการสอนในปัจจุบัน มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบไปมาก ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงการทำวิจัยในเชิงวิชาการและการเรียนการสอนที่อยู่แค่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น แต่เป็นการบูรณาการการวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน และยังมีส่วนในการบริการสังคม โดยเฉพาะกับชุมชนที่ด้อยโอกาสและอยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัย หนังสือเล่มนี้ น่าจะเป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ที่ช่วยจุดประกายและเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้กับอาจารย์และมหาวิทยาลัย ที่ต้องการทำงานวิจัยควบคู่ไปกับการบริการสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนรอบด้าน ซึ่งผลที่ได้นั้น เป็นไปตามที่ผู้เขียนหนังสือได้กล่าวไว้ คือ การทำงานภายใต้หลักการ win-win situation ที่นักศึกษาได้เรียนรู้และชุมชนได้รับประโยชน์ ซึ่งจะส่งผลดีกับทั้งมหาวิทยาลัยและชุมชนในระยะยาวต่อไป